

Bouwhistorisch onderzoek gemeente Groningen

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

| | |
|-----------------|---|
| Adres | : A-straat 2 en 2b |
| Status | : BBP |
| Periode | : september – november 1998 |
| Onderzocht door | : Aletta Bastmeijer, Jan van der Hoeve, Henk Wierts |
| Auteur | : Aletta Bastmeijer |
| Datum | : Groningen, november 1998 |

Inleiding

Naar aanleiding van een grootschalige verbouwing, waarbij onder andere de beide kappen zijn verwijderd, heeft er een onderzoek plaats gevonden naar de bouwgeschiedenis van A-straat 2 en 2b. De begane grond en de kelders waren niet bij de verbouwing betrokken. Het bouwhistorisch onderzoek heeft zich zodoende beperkt tot de eerste, de tweede en de zolderverdiepingen van de beide panden.

Structuur

In de structuur van het pand A-straat 2 is duidelijk te herkennen dat het pand bestaat uit twee op de Pottebakkersrijge georiënteerde panden. Achter het zuidelijke pand, 2b, bevindt zich bovendien een pakhuisje dat bij het pand is getrokken.

De begane grond van de beide panden is samengetrokken (inclusief de begane grond van het pakhuisje) en staat niet in verbinding met de rest van het gebouw. Dit is zodoende een zelfstandige eenheid geworden.

Het noordelijke (hoek)pand, A-straat 2, bestaat uit een begane grond, een eerste en tweede verdieping en had tot voor kort een eigen kap.

Het zuidelijke pand, A-straat 2b, bestaat eveneens uit een begane grond, een eerste en tweede verdieping en ook tot recent een eigen L-vormige kap die aan de oostzijde aansloot aan de kap van nr. 2. A-straat 2b is bovendien verbonden met een pakhuisje dat zich achter A-straat 4 bevindt. Dit pakhuisje is eveneens bereikbaar via de steeg ten zuiden van A-straat 2b.

Bouwgeschiedenis

Op de kaart van Van Geelkerken uit 1616 staan, naast de Apoort, op de plaats van de huidige panden A-straat 2 en 2b twee smalle op de Pottebakkersrijge georiënteerde panden getekend. De kaart van Haubois uit 1636 geeft hetzelfde beeld.

De kadasterkaart uit ca. 1828 geeft eveneens twee panden weer op de plaats van de huidige pand A-straat 2 en 2b. Beide panden zijn georiënteerd op de Pottebakkersrijge. Het zuidelijke pand is echter een aanzienlijk stuk dieper. Het pakhuisje is op deze kaart kadastraal bij het huidige pand 2b getrokken. Het pand A-straat 2 dateert uit ca. 1850 en het pand 2b grotendeels uit ca. 1874. Zeer waarschijnlijk heeft de ophoging van het pand 2b gelijktijdig met de verbouwing van de twee gevels in 1874 plaats gevonden.

In dit jaar, 1874, zijn namelijk de gevels aan de A-straat en aan de Pottebakkersrijge en het interieur van de beide panden gemoderniseerd. Dit jaartal wordt vermeld op een gevelsteen die bevestigd is aan de oostelijke gevel. Ook is dit jaartal terug gevonden op een stuk krantenpapier dat is aangetroffen achter een stuk behang.

Beschrijving van het exterieur

De afwerking van de gevels aan de A-straat en aan de Pottebakkersrijge dateert uit 1874. De gevel van het hoekpand is in opzet ouder maar is in 1874 gemoderniseerd waarschijnlijk gelijk met de ophoging van het zuidelijke pand. Hierdoor lijken de twee panden één groot vierkant bouwblok vanaf de straat. Beide gevels, aan de A-straat en aan de Pottebakkersrijge, zijn gepleisterd.

De pui van de gevel aan de **noordzijde** behoort bij een uitzendbureau. De beide voordeuren van de panden A-straat 2 en 2b bevinden zich rechts van deze recente pui. Van deze entrees zijn de deuren in ca. 1910 vernieuwd. De eerste en tweede verdieping van de noordelijke gevel hebben elk vijf vensters. Op de eerste verdieping zijn dit zes-ruits vensters, op de tweede verdieping zijn de ramen vier-ruits. Aan de bovenzijde zijn alle vensters met een rijke terracotta en pleisterwerk ornamentiek versierd. Onder de dakgoten bevinden zich vergelijkbare ornamenten.

Ook de **oostelijke gevel**, begane grond en beide verdiepingen, hebben een verticale vijfdeling. Hiervan is het middelste deel geaccentueerd door een risaliet. Op de begane grond is het meest noordelijke venster van de begane grond verwijderd ten behoeve van de recente pui van het uitzendbureau. In het middelste vlak, in de voorsprong, bevond zich oorspronkelijk een dubbele deur. In waarschijnlijk 1922 is deze dichtgezet en is het vlak betegeld met een tegeltableau met de tekst "Simon de Wit - koloniale waren". Links naast het tegeltableau bevindt zich op de begane grond een gedenksteen uit 1874. De tekst van deze steen is "Pietje Sjoerdina de Haan-1874". Op de verdieping bevindt zich ter hoogte van de verspringing een balkonnetje. Boven de balcondeuren is een rijkere ornamentering aangebracht dan boven de vensters. Voor het overige zijn de details gelijk aan de noordelijke gevel.

Naar aanleiding van de restauratie van de gevels en de vraag een kleuradvies voor de nieuwe afwerking te geven heeft er, naast het bouwhistorische onderzoek, een **kleuronderzoek** plaats gevonden. De resultaten van dit onderzoek worden hieronder in kolommen weergegeven van de oudste laag naar steeds latere.

| PENANT | OMLIJSTING VAN DE VENSTERS |
|---------------------|----------------------------|
| Grijsbruin | Grijs bruin |
| Licht groene oker | |
| Licht grijsbruin | |
| Okerachtig | Okerachtig |
| Okerachtig | Okerachtig |
| Lichte oker | Oker |
| Groen grijzig | Groen grijzig |
| Crème wit (huidige) | Crème wit (huidige) |

| KOZIJNEN | RAMEN |
|-------------------|------------------------|
| | Grijs (grondlaag?) |
| | Standgroen |
| | Lei grijs (grondlaag?) |
| Grijs (grondlaag) | Standgroen |
| Licht crème wit | Wit |
| Crème wit | Crème wit |

Beschrijving van het interieur van A-straat 2 (het hoekpand)

Opvallend is dat er in de zuidelijke gevel van het pand A-straat 2 (de noordelijke van A-straat 2b) een verspringing zit in het muurwerk van alle verdiepingen; de eerste, tweede en kapverdieping. Een verklaring hiervoor is tot nu toe uitgebleven.

Na de ontmanteling van de verschillende ruimtes van A-straat 2 is gebleken dat de enkelvoudige balklagen in alle ruimtes oorspronkelijk in het zicht waren. Deze hadden een geverfde afwerking. De wanden waren in de eerste fase gestuct. Door een verwijderde plank in de trap naar de verdieping was eveneens een klein stukje van de balklaag van de begane grond zichtbaar. Hierbij is vast komen te staan dat deze ruimte vanaf de eerste fase een verlaagd plafond moet hebben gehad; de balken waren ongeverfd.

Het interieur van de **eerste verdieping** is eveneens in 1874 gemoderniseerd. Dit jaartal, dat ook bij de modernisering van de voorgevels hoort, is gevonden op een krant achter een stuk behang op de tweede verdieping. Bij de modernisering werden op de eerste en tweede verdieping stucplafonds aangebracht en werden de vensters betimmerd. Ook werd de indeling gewijzigd op beide verdiepingen doormiddel van “Brabantse wandjes”, houten skeletbouw met een afwerking van riet en stuc of betimmering. Ook het trappenhuis, tegen de westelijke wand van de verschillende verdiepingen, is in 1874 aangebracht.

De **tweede verdieping** heeft eveneens een enkelvoudige balklaag met kraaldelen met daarop vloerdelen die verbonden zijn door middel van messing en groef. In de zuidelijke wand zijn, bij de trap van de eerste verdieping, sporen gevonden van waarschijnlijk twee vensters. Van het meest westelijke venster is nog een klein deel open in de vorm van een smal venster, dat in de huidige structuur uitkijkt in de lichtkoker boven het trapportaal van A-straat 2b. In de zuidelijke wand waren de baksteenformaten op te nemen in het oostelijke, vooruitspringende deel van de muur. De maten hiervan zijn $23\frac{1}{2} \times 11\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ cm met een 10-lagenmaat van $57\frac{1}{2}$ cm.

De bij de verbouwing verwijderde **kap** met schildeinden dateerde uit ca. 1850 en bestond uit grenenhouten sporen. Het originele beschot van de kap was nog aanwezig. In de kap waren in de noordoostelijke hoek en tegen de zuidelijke zijde houten kamertjes getimmerd.

Beschrijving van het interieur van A-straat 2b

De balklagen van de eerste en de tweede verdieping van het pand A-straat 2b zijn nooit in het zicht geweest. In deze ruimtes hebben zich altijd verlaagde plafonds bevonden. De balklaag bestaat uit brede gekantrechte rondhouten grenen balken.

De **eerste verdieping** van A-straat 2b wordt gekarakteriseerd door de (restanten van de) 19^e-eeuwse interieurafwerking van de vensters, vensterbanken en schouw.

Tussen de balkkoppen van de noordelijke wand van de **tweede verdieping** bevinden zich resten van een pleisterrand. Dit is zeer waarschijnlijk een restant van een buitenafwerking van de zuidelijke gevel van het pand A-straat 2 die tot 1874 in het zicht is geweest.

De **kap** dateert eveneens uit 1874 en is L-vormig, aan de oostzijde aansluitend aan de kap van A-straat 2. Aan de zuidzijde bevindt zich een dakkapel met een hijs-installatie, uitkomend in de steeg ten zuiden van het pand.

Ten oosten van het pand bevindt zich een **pakhuisje** dat intern bij het pand A-straat 2b is

getrokken. Via de eerste verdieping van A-straat 2b is de verdieping van dit bouwdeel te bereiken. Deze verdieping ligt echter ongeveer een meter hoger dan het vloerniveau van de verdieping van het pand A-straat 2b. Het pakhuisje heeft een enkelvoudige balklaag en vensters die uitkijken in de steeg.

In de, inmiddels afgebroken, rondhouten sporenkap van dit pakhuisje bevond zich, net als in de kap van 2b, een hijs-installatie die uitkwam in de net genoemde steeg.

Conclusie

Op de kaart van Van Geelkerken uit 1616 staan op de plaats van de huidige A-straat 2 en 2b twee panden waarvan de rooilijnen overeenkomen met de huidige twee panden. Het is echter waarschijnlijk dat hiervan alleen de rooilijnen gehandhaafd zijn. Wel zou het kunnen zijn dat er in de kelder, die door ons niet is bezocht, zich nog oudere elementen bevinden.

Het pand A-straat 2 is in ca. 1850 gebouwd als drie lagen tellend pand met een grenenhouten sporen kap. Op dit moment telde het naast liggende pand waarschijnlijk twee bouwlagen. In 1874 zijn beide panden in één keer gemoderniseerd. Het zuidelijke pand werd opgehoogd met een verdieping, de noordelijke en oostelijke gevels werden gemoderniseerd en ook het interieur van de beide panden werd aangepast. Er werden stucplafonds, schouwen, vensterbetimmeringen en trappartijen aangebracht. Bovendien werden de indelingen van de bestaande ruimtes gewijzigd. De wanden op de beide verdiepingen van het pand A-straat 2 waren in eerste instantie gestuct en de balken in het zicht. In het interieur van A-straat 2b zijn de balken nooit in het zicht geweest en zijn er altijd verlaagde plafonds geweest.

A-straat 2 / Pottebakkersrijge 1,
Kad.nr. K 1768
Bouwdossier DIV B 10470

- 1922** Voor een gedeelte vernieuwen van een benedenwoning met winkel en twee bovenwoningen. Wijzigen van de indeling op begane grond door het wegbreken en aanbrengen van enige binnenmuren. Het maken van een winkelpui in de voor- en zijgevel. Wijzigen van de toegangstrappen van de bovenwoningen.
- 1922** Overdracht van de stoep aan de gemeente. Eigenaar van het pand is de firma Simon de Wit in Zaandam.
- 1923** Wijzigen van het bouwplan mbt de ijzerconstructie.
- 1923** Toestemming voor het aanbrengen van een zonnescherf.
- 1928** Wijzigen van de begane grond met woning, winkel en bergruimte.
- 1930** Aansluiting op gemeentelijke afvoer van faecaliën.
- 1938** Plaatsing van een neoninstallatie "Simon de Wit". (Mooie blauwdruk met 3D aanzicht!, moeilijk te kopiëren).
- 1941** Aanvraag van een vergunning voor de plaatsing van een neoninstallatie.
- 1942** Vernieuwing van de keldertrap en een gedeelte van de magazijnvloer.
- 1946** Oorlogsschade aan een etalageraam van de levensmiddelenzaak.
- 1954** Vervangen van de houten magazijnvloer door een gewapend betonnen vloer.
- 1954** Uitbreiding van het winkelgedeelte door het magazijn erbij te trekken. Verandering van de winkelpuien.
- 1973** Vergunning voor het in gebruik nemen van woonruimte voor bedrijfsdoeleinden. Woonruimte wordt kamerverhuur.
- 1974** Verwijdering van de neonreclame van Simon de Wit.
- 1978** Welstandscommissie wil kleuropgave opnemen in bouwverordening.
- 1978** Verandering van de winkelpui.
- 1978** Plaatsing van een luifel.
- 1978** Vergunningaanvraag voor de plaatsing van lichtreclame.
- 1989** Kleinschalige interne veranderingen.

- Foto van de A-straat uit circa 1890, kijkend naar het oosten. Rechts is het hoekpand A-straat 2 te zien met de oorspronkelijke pui. Collectie Groninger Archieven.
- Foto van de A-straat uit 1930, kijkend naar het westen. Opvallend is (behalve de bovenleidingen voor de trolleybussen) de in 1922 gewijzigde winkelpui en het deels zichtbare tegeltableau met de tekst "Simon de Wit – koloniale waren". Collectie Groninger Archieven.
- Twee detailfoto's van de terracotta en pleisterwerk ornamentiek aan de (noordelijke) buitengevel. Ornamentering boven een venster en die onder de dakgoot, oktober 1998, Aletta Bastmeijer.